

**DISLEKSIK BOLALARNI ERTA TASHXISLASHNING
AHAMIYATI VA USULLARI**

Abdijalilova Dono Yakubjan qizi

Alfraganus universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti

Maxsus pedagogika(Logopediya) yo`nalishi

2-bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: Alfraganus universiteti

v.b dotsent PhD Azimova Dilnoza Sherzodovna

abdujalilovadono17@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezisda disleksiya tushunchasi, uning bolalar rivojlanishidagi o`rni va disleksik bolalarni erta aniqlashning ilmiy-pedagogik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, erta tashxislashda qo`llaniladigan diagnostik metodlar va logopedik yondashuvlar tahlil qilingan. Erta tashxislash ta'lim samaradorligini oshirish va bolaning psixo-emotsional rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishdagi roli ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: disleksiya, erta tashxis, o'qish buzilishlari, nutq rivoji, logopediya, maktabgacha yosh.

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o'qish va yozish malakalarida qiyinchiliklarga duch keladigan bolalarni erta aniqlash va ularga o'z vaqtida yordam ko'rsatish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Shunday buzilishlardan biri — disleksiya bo'lib, u bolaning intellektual rivoji me'yorida bo'lishiga qaramay, o'qish malakasining shakllanishida barqaror qiyinchiliklar bilan namoyon bo'ladi. Disleksiyaning o'z vaqtida aniqlanmasligi o'quv muvaffaqiyatsizliklariga, psixo-emotsional zo'riqlashlarga va ijtimoiy moslashuv muammolariga olib kelishi mumkin.

Tarixiy nuqtai nazardan qaraganda, disleksiya tushunchasi XIX asr oxirida birinchi marta tadqiq qilingan. Ilgari tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning 5–10% maktab yoshida o'qishda qiyinchiliklar bilan duch keladi, ularning katta qismi disleksiyaga duch keladi. Shu sababli disleksik bolalarni erta tashxislash masalasi zamonaviy pedagogika va logopediya sohasida dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Disleksiyaning mohiyati va turlari

Disleksiya — markaziy nerv tizimi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan, o'qish jarayonining qisman buzilishi bo'lib, u bolada harflarni tanish, tovush-harf munosabatini anglash, bo'g'inlab o'qish hamda matn mazmunini tushunish qobiliyatining sustlashishi bilan namoyon bo'ladi. Ushbu holat, asosan, fonematik idrokning yetarli darajada rivojlanmaganligi, vizual va auditoriya idroki jarayonlaridagi zaiflik bilan izohlanadi.

Disleksiya turlari quyidagilardan iborat: vizual disleksiya – harflarni noto'g'ri tanish, so'zlarni noto'g'ri o'qish; auditoriya disleksiya – tovushlarni noto'g'ri qabul qilish va so'zlarni eshitishda qiyinchilik; aralash disleksiya – vizual va auditoriya xususiyatlarini birlashtiradi.

Har bir tur bolaning o'qish jarayoniga turlicha ta'sir ko'rsatadi va korreksion yondashuvni aniqlashda ahamiyatga ega.

Disleksiyaning erta tashxislashning ahamiyati

Disleksiyaning erta tashxislash maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichida amalga oshiriladi. Bu davrda bolaning nutqiy rivoji, fonematik eshituv darajasi, so'z boyligi, vizual-motor koordinatsiyasi va diqqat e'tiborining rivojlanishi sinchiklab o'rganiladi.

Erta tashxislashning asosiy maqsadi: disleksiyaning chuqurlashib ketishining oldini olish; korreksion-logopedik ishlarni o'z vaqtida boshlash; bolaning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini saqlash.

Diagnostic jarayonda quyidagi usullar qo'llaniladi: nutqni rivojlantirishga qaratilgan diagnostik suhbatlar; fonematik eshituvni tekshiruvchi maxsus mashqlar; harf va tovushlarni farqlashga doir testlar; vizual-motor koordinatsiyani baholash

pedagogik kuzatuv va ota-onalar bilan suhbatlar.

Logoped, pedagog va psixologning hamkorligi asosida amalga oshiriladigan kompleks tashxis disleksik belgilarni aniqlik bilan aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ota-onalarning farzand rivojiga bo'lgan e'tibori erta tashxis jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Disleksik bolalar bilan ishlashda interaktiv va individual yondashuvlar qo'llanilishi tavsiya etiladi. Bu esa bolaning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va o'qish jarayoniga qiziqishini saqlashga xizmat qiladi.

Disleksik bolalarni erta tashxislashda tavsiyalar

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarida logopedik monitoring tizimini joriy etish; pedagoglarga disleksiya bolalar bilan ishlash bo'yicha maxsus treninglar o'tkazish; ota-onalarga disleksiyaning aniqlash va bolaning uy sharoitida yordam ko'rsatish bo'yicha tavsiyalar berish; diagnostik jarayonlarda vizual, auditoriya va aralash metodlarni birlashtirish.

Disleksik bolalarni erta tashxislash ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Vaqtida aniqlangan disleksiya bolaning o'qishdagi qiyinchiliklarini kamaytirish, uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlash, psixo-emotsional barqarorligini saqlash va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bois maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichlarida logopedik diagnostika va profilaktik ishlarni tizimli tashkil etish zamonaviy pedagogika va logopediya sohasidagi dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmonov A. **Logopediya asoslari**. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Mamatova G. **Nutq buzilishlari va ularni korreksiyalash**. — Toshkent, 2020.
3. Karimova N. **Maxsus pedagogika**. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Shamsiyev R. **Disleksiya va korreksion logopediya**. — Toshkent, 2021.
5. Islomov D. **Bolalar psixologiyasi va rivojlanishi**. — Toshkent, 2022.